

Szkoła wobec wyzwań współczesności. Sieci współpracy i samokształcenia.

Przemysław Żebrok
Gimnazjum nr 2 w Skoczowie
przemyslaw@zebrok.pl

1. Wprowadzenie

Tradycyjne formy nauczania, doksztalcania, zdobywania wiedzy czy kwalifikacji zmieniają się, coraz częściej posilkując się metodami nauczania zdalnego z wykorzystaniem sieci komputerowych i Internetu. Cechą charakterystyczną takiego nauczania jest przeniesienie ciężaru aktywności z nauczyciela na uczącego się. W odróżnieniu od tradycyjnych metod nauki, nie musi być (i najczęściej nie ma) bezpośredniego kontaktu między nauczycielem a uczącym się. Ten ostatni kształci się sam, w dowolnym dla siebie czasie, miejscu i formie, korzystając z dostępu do zasobów umieszczonych w sieci lub na różnego rodzaju nośnikach (Smyrnova-Trybulska, 2013). Ze względu na istotność, aktualność i powszechność tego zjawiska, zagadnieniom e-learningu poświęca się coraz więcej uwagi. Prowadzone są badania i organizuje konferencje naukowe (np. Theoretical and Practical Aspects of Distance Learning; <http://www.dlcc.us.edu.pl>).

Postęp technologiczny wymusza również na nauczycielach korzystanie w swojej pracy z narzędzi informatycznych. Dzieje się tak nawet wówczas, gdy pozornie nie mają nic wspólnego z nauczaniem technologii informacyjno-komunikacyjnych. Przed szkołą i nauczycielami pojawiają się nowe zadania. Jednym z głównych wyzwań jest przygotowanie młodzieży do życia w społeczeństwie informacyjnym, korzystania z nowoczesnych technologii w procesie uczenia się, w tym także nauczania na odległość. Podczas analizy warunków wykorzystania narzędzi ICT w nauczaniu, pojawić się mogą wątpliwości, czy nowe technologie mają być celem czy tylko narzędziem w nauczaniu i czy Internet może zdehumanizować relacje międzyludzkie. Rodzą się też pytania, jak wykorzystać potencjał technologiczny do podnoszenia jakości kształcenia oraz o kierunki zmian i przyszłość oświaty w ogóle.

2. Organizacja sieci

Sieci współpracy i samokształcenia to nowa formuła współpracy nauczycieli. Ułatwia wymianę doświadczeń, tworzenie nowych rozwiązań oraz zwiększanie kompetencji. To działanie oparte na partnerstwie i wzajemności. Jak twierdzi Danuta Elsner (2013) sieć jest grupą osób, pragnących wspólnie działać w sposób przez siebie określony dla realizacji samodzielnie wyznaczonego celu bądź celu, który w każdej chwili mogą modyfikować.

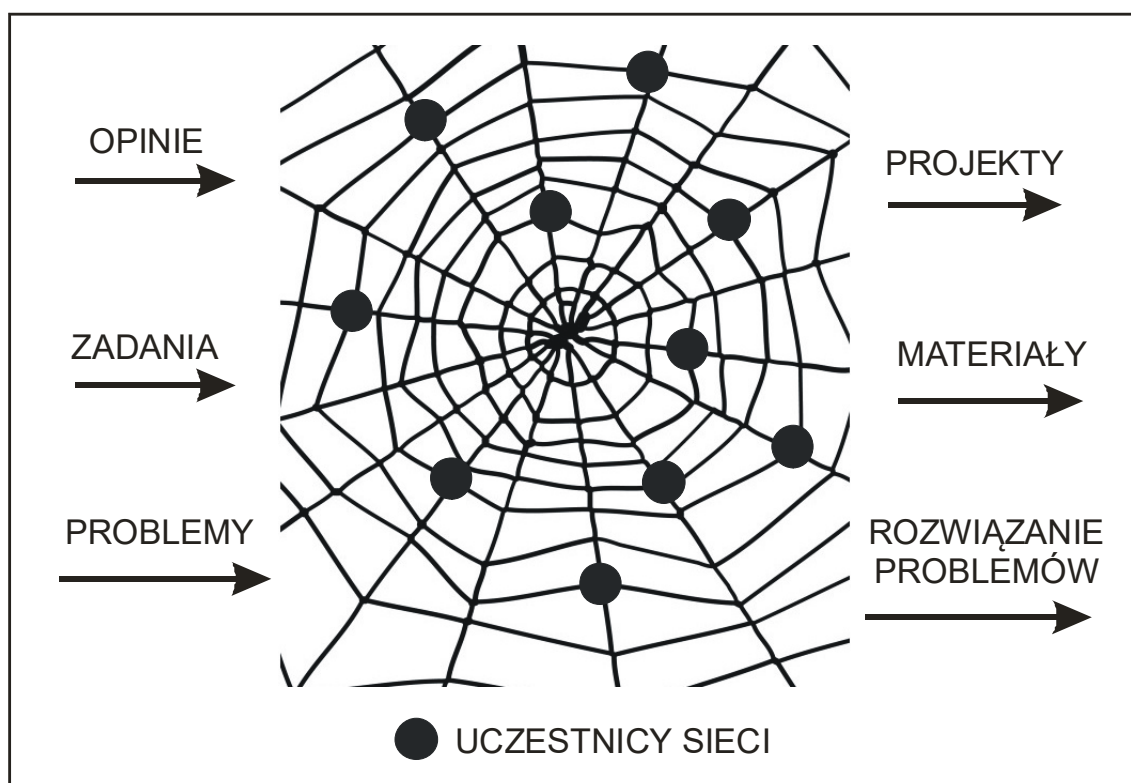
Sieci z założenia powinny powstawać jako inicjatywa oddolna, jednak podstawy organizacyjno-prawne funkcjonowania sieci normują następujące rozporządzenia:

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie placówek doskonalenia nauczycieli (2012). Zapisy te wskazują między innymi, że do obowiązkowych zadań publicznych placówek doskonalenia o zasięgu ogólnokrajowym prowadzonych przez ministra właściwego do spraw oświaty i wychowania należy wspieranie publicznych placówek doskonalenia, poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym poradni specjalistycznych, bibliotek pedagogicznych

oraz nauczycieli – doradców metodycznych w organizowaniu i prowadzeniu sieci współpracy i samokształcenia dla nauczycieli oraz dyrektorów szkół.

- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych poradni psychologiczno-pedagogicznych, w tym publicznych poradni specjalistycznych (2013a). Realizowanie przez poradnie zadań polega w szczególności na udzielaniu nauczycielom, wychowawcom grup wychowawczych lub specjalistom pomocy. Zadania są realizowane w szczególności w formie organizowania i prowadzenia sieci współpracy i samokształcenia dla nauczycieli, wychowawców, grup wychowawczych i specjalistów, którzy w zorganizowany sposób współpracują ze sobą w celu doskonalenia swojej pracy, w szczególności poprzez wymianę swoich doświadczeń.
- Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej w sprawie szczegółowych zasad działania publicznych bibliotek pedagogicznych (2013b). Do zadań biblioteki należy organizowanie i prowadzenie wspomaganie. Wspomaganie polega na organizowaniu i prowadzeniu sieci współpracy i samokształcenia dla nauczycieli, którzy w zorganizowany sposób współpracują ze sobą w celu doskonalenia swojej pracy, w szczególności przez wymianę doświadczeń.

Celem funkcjonowania sieci jest wspólne rozwiązywanie problemów, dzielenie się pomysłami, spostrzeżeniami i propozycjami – zarówno za pośrednictwem internetowej platformy traktowanej jako forum wymiany doświadczeń, jak i spotkań osobistych. Schemat funkcjonowania sieci przedstawia Rysunek 1.

Rysunek 1. Schemat funkcjonowania sieci. Źródło: opracowanie własne

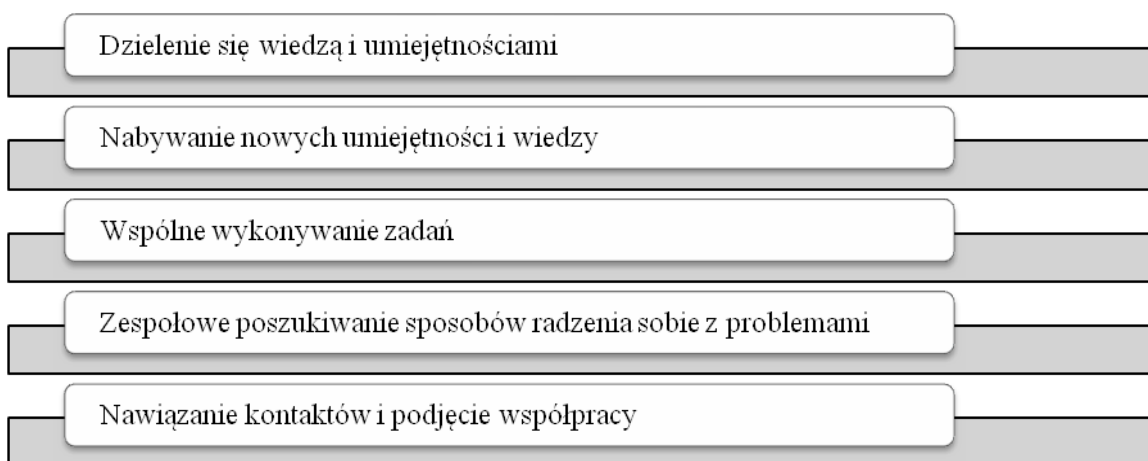
3. Sieci współpracy i samokształcenia w powiecie cieszyńskim

Poniżej przedstawione zostały wyniki diagnozy projektu „Innowacyjny system wspomaganie szkół w powiecie cieszyńskim”. Analizy przeprowadzone były od marca do sierpnia 2014 r., czyli w okresie funkcjonowania projektu. Organizacja badań polegała na obserwacji uczestniczącej, wywiadach z koordynatorami, rozmowach z uczestnikami sieci. Metodą uzupełniającą była

analiza dokumentacji oraz zapisów na stronie www.doskonaleniewsieci.pl. Zastosowana technika to sondaż diagnostyczny.

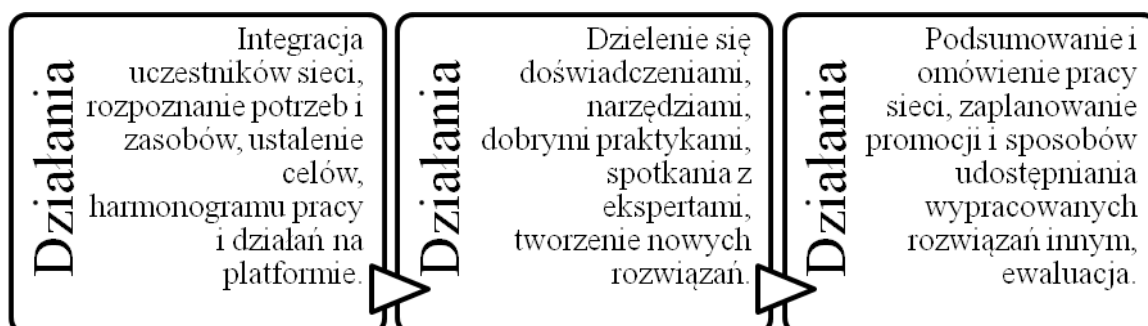
Platforma internetowa „Doskonalenie w sieci” (www.doskonaleniewsieci.pl) jest narzędziem przygotowanym dla realizacji procesów doskonalenia nauczycieli i wspomagania pracy szkół. Powstała w ramach projektu Europejskiego Funduszu Społecznego „System doskonalenia nauczycieli oparty na kompleksowym wspomaganiu szkół”. Platforma jest udostępniana przez Ośrodek Rozwoju Edukacji dla wszystkich placówek systemu oświaty w celu realizacji nieodpłatnych działań zmierzających do podnoszenia jakości pracy polskich szkół i przedszkoli. Na stronach internetowych projektu można znaleźć następujące informacje o celach, założeniach i działaniach w ramach projektu (Ośrodek Rozwoju Edukacji, 2010; Platforma „Doskonalenie w sieci”, 2015):

Cele ogólne sieci:

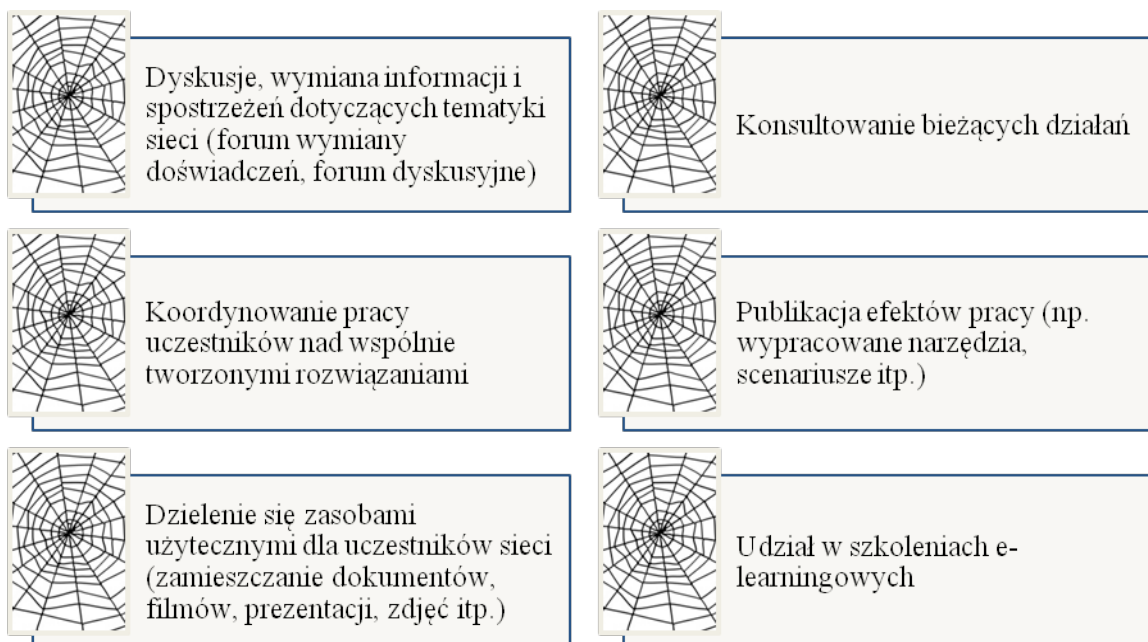
Lata 2013–2015 to proces nieustannego rozbudowywania i ulepszania platformy po to, by jeszcze lepiej mogła służyć osiągnięciu celów. Poczta wewnętrzna i fora pozwalają na komunikację wewnątrz platformy 20 tysięcy użytkowników. Wszyscy oni, zależnie od pełnionej roli, mają dostęp do publikowanych na platformie informacji, biuletynów, projektowania i udziału w szkoleniach asynchronicznych, prowadzenia i czytania blogów, dzielenia się plikami – kilka tysięcy materiałów, publikacji artykułów i inne.

Działania w ramach sieci współpracy:

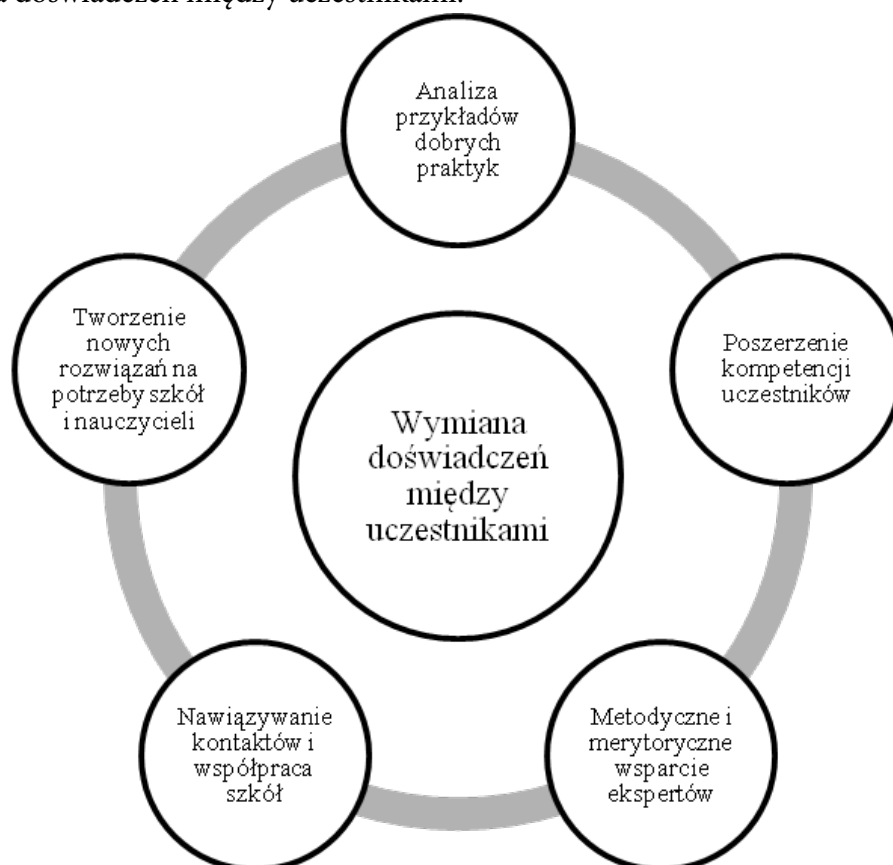

Platforma jest zarówno narzędziem wspomagania pracy szkoły – od momentu diagnozy, przez planowanie i realizację, aż do podsumowania procesu, jak i pozwala na prowadzenie nań pracy sieci wsparcia i samokształcenia.

Praca na platformie informatycznej:

Wymiana doświadczeń między uczestnikami:

Obecnie na platformie publikowane są:

1. Oferty doskonalenia;
2. Sieci współpracy i samokształcenia;
3. Dobre praktyki wspomagania;
4. Blogi Użytkowników;
5. Fora i grupy dyskusyjne;
6. Repozytorium otwartych zasobów edukacyjnych.

7. Materiały filmowe, zarówno wykłady, jak i dobre praktyki;
8. Publikacje merytoryczne i raporty;
9. Ankiety i kursy e-learning.

Sieci współpracy i samokształcenia w powiecie cieszyńskim tworzyły międzyszkolne zespoły nauczycieli i dyrektorów, którzy wymieniali poglądy, samodoskonalili się, kształcili, współpracowali ze sobą w ramach wybranego zagadnienia. W ramach projektu utworzonych zostało osiem różnych tematycznych sieci współpracy i samokształcenia, których założenia wypracowane zostały w ramach projektu systemowego ORE „System doskonalenia nauczycieli oparty na ogólnodostępnym kompleksowym wspomaganie szkół”. W ramach projektu powstały następujące obszary tematyczne:

1. Rola dyrektora w promocji i budowaniu wizerunku szkoły – 2013/2014;
2. Jak rozwijać twórcze myślenie uczniów – 2013/2014;
3. Jak radzić sobie ze szkolną absencją? Bezpieczeństwo w szkole – 2013/2014;
4. Praca z nowoczesnymi technologiami – 2013/2014;
5. Zadania dyrektora w zakresie organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej w szkole – 2014/2015;
6. Edukacja filmowa na lekcjach języka polskiego – 2014/2015;
7. Skuteczne sposoby zachęcania uczniów do czytania – 2014/2015;
8. Jak wspierać dziecko w uczeniu się matematyki – 2014/2015;

Sieci współpracy i samokształcenia tworzyły zespoły 15–30 nauczycieli z różnych placówek oświatowych; w projekcie udział wzięło 160 osób. Zespoły spotykały się cztery razy w roku szkolnym, zaś między spotkaniami pracowały na platformie udostępnionej przez ORE www.doskonaleniewsieci.pl (forum wymiany doświadczeń, dyskusje, materiały samokształcenia). Pracami sieci kierowali koordynatorzy sieci.

W roku szkolnym 2013/14 i 2014/15 jeden koordynator przypadał na jedną sieć, pracując 270 godzin w ciągu roku szkolnego. Praca w ramach sieci polegała między innymi na spotkaniach członków sieci z koordynatorem, ekspertami zewnętrznymi, doskonaleniu w różnych formach (wykłady, warsztaty, konsultacje, moderowanie platformy, przygotowaniu materiałów do pracy, konsultacji indywidualnych). W czasie trwania projektu na jedną sieć przypadało po pięć godzin spotkań z ekspertem zewnętrznym (warsztaty, konsultacje).

Wobec koordynatora sieci postawiono następujące wymagania: posiada wiedzę merytoryczną z zakresu tematu pracy sieci, znajomość lokalnego środowiska, umiejętność moderowania grupy, posługiwanie się narzędziami informatycznymi, doświadczenie w pracy z osobami dorosłymi, doświadczenie w pracy nauczyciela, pedagoga, psychologa.

Do zadań koordynatora sieci należało:

- organizacja sieci współpracy i samokształcenia oraz jej pracy na podstawie zdiagnozowanych potrzeb rozwojowych nauczycieli/dyrektorów szkół i przedszkoli,
- opracowanie planów pracy sieci współpracy i samokształcenia na 1 rok szkolny (zgodnych z potrzebami zgłoszonymi przez dyrektorów/nauczycieli – uczestników sieci) i harmonogramu spotkań,
- opracowanie rocznych sprawozdań z działalności sieci współpracy i samokształcenia,
- opracowanie miesięcznych raportów z funkcjonowania i pracy sieci współpracy i samokształcenia,
- opracowanie ankiet oraz przeprowadzenie badania ankietowego i wywiadów z nauczycielami/dyrektorami szkół na początku i na koniec działania sieci współpracy i samokształcenia, opracowanie raportów z przeprowadzonych badań ankietowych i wywiadów,
- organizacja, przygotowanie i prowadzenie spotkań sieci współpracy i samokształcenia,
- kierowanie pracami sieci współpracy i samokształcenia, dokumentowanie postępów prac sieci współpracy i samokształcenia, bieżącej działalności sieci współpracy i samokształcenia,

odbytych spotkań,

- wspieranie aktywności nauczycieli/dyrektorów szkół – uczestników sieci współpracy i samokształcenia,
- motywowanie uczestników do samokształcenia i korzystania z platformy internetowej udostępnionej przez Ośrodek Rozwoju Edukacji,
- systematyczne moderowanie pracy sieci, w tym forum dyskusyjnego oraz wymiany doświadczeń dla uczestników sieci współpracy i samokształcenia,
- monitorowanie aktywności uczestników sieci współpracy i samokształcenia na platformie internetowej,
- promowanie działalności koordynowanych sieci współpracy i samokształcenia oraz wypracowanych rozwiązań,
- współpraca przy opracowaniu Powiatowego Programu Wspomagania i raportu z jego wdrażania,
- organizacja i przygotowanie szkoleń dla uczestników sieci,
- wskazanie merytorycznych wymagań na ekspertów zewnętrznych, którzy będą prowadzili warsztaty/konsultacje w obszarze tematycznym sieci współpracy i samokształcenia,
- współpraca z ekspertami zewnętrznymi przy przygotowaniu materiałów szkoleniowych,
- współpraca z zespołem zarządzającym projektu w celu prawidłowej realizacji umowy.

W ramach sieci zaplanowano następujące działania:

1. Spotkanie organizacyjne: opracowanie harmonogramu spotkań, ustalenie nazwy sieci, przygotowanie planu pracy, zapoznanie z projektem, ustalenie zasad współpracy, zapoznanie z platformą szkoleniową.
2. Regulacje prawne dotyczące pracy nauczyciela TIK (spotkania z ekspertem) – cztery spotkania o następującej tematyce: zagadnienia prawne związane ochroną danych osobowych, analiza regulacji prawnych związanych z prawem autorskim, zagadnienia dotyczące legalności oprogramowania.
3. Tworzenie netografii: zbiór linków do zasobów internetowych związanych z nowoczesnymi technologiami, hiperłącza do stron internetowych z zasobami do wykorzystania na zajęciach, ciekawe szkolne strony internetowe.
4. Problem patologii multimedialnych: dyskusja na temat cyberprzemocy (cyberbullying), wirusów, sposobów zabezpieczania, stalkingu, prześladowania smsami, uzależnienia od Internetu, spamu, zasad korespondencji internetowej, przeciążeń informacyjnych i komunikacyjnych, internetowego savoir vivre.
5. Obsługa platformy szkoleniowej Moodle.

Na forum pojawiły się następujące wątki: zaproszenie do sieci, nasze potrzeby edukacyjne, zasady współpracy, ciekawe strony edukacyjne (najwięcej postów), tematyka spotkań, szkolenia dla nauczycieli, literatura.

Poniżej przedstawiono analizę działań dwóch wybranych sieci, mianowicie „Praca z nowoczesnymi technologiami” oraz „Jak radzić sobie ze szkolną absencją”. W obu sieciach uczestniczyło po 20 nauczycieli, zaś pracami kierował koordynator. Odbyły się cztery spotkania wszystkich uczestników, trzy spotkania z ekspertem, jedna konferencja online. W celu diagnozy przeprowadzono cztery ankiety: dwie w formie tradycyjnej (ankiety dołączone w postaci aneksu na końcu artykułu) oraz dwie w formie elektronicznej na portalu www.doskonaleniewsieci.pl.

3.1. Wyniki ankiet tradycyjnych

Ankieta miała na celu poznanie opinii na temat realizacji poszczególnych zadań w projekcie, jak i samego projektu. Ankieta była anonimowa, a jej wyniki zostały wykorzystane jedynie do celów ewaluacyjnych. Uzyskane w ten sposób informacje miały pomoc prowadzić ewentualne zmiany w projekcie.

Rodzaje oczekiwań grup podzielono na trzy części według samooceny kompetencji. Punkty niskie (1–2) uzyskało 8 osób czyli 21%, średnie (3) 14 osób to jest 38%, wysokie (4–5) 15 osób czyli 42%. Dało się zauważyć, że potrzeby i oczekiwania wobec sieci również różnicują się w zależności od samooceny. Zaskakujące jest, że w grupie najwyższej się lokującej (5 punktów) aż trzy osoby spośród siedmiu oczekują kwalifikacji i certyfikatów. Z całą pewnością nie o to chodzi w założeniach funkcjonowania sieci! W grupie niskiej samooceny (2 punkty) tego samego oczekuje tylko jedna osoba. Rzuca się też w oczy sygnalizowany licznie problem absencji w szkole. Wskazuje na to 8 osób, przy czym, co świadczy o zrozumieniu istoty sieci, sygnalizowane jest konieczność praktycznych rozwiązań problemu.

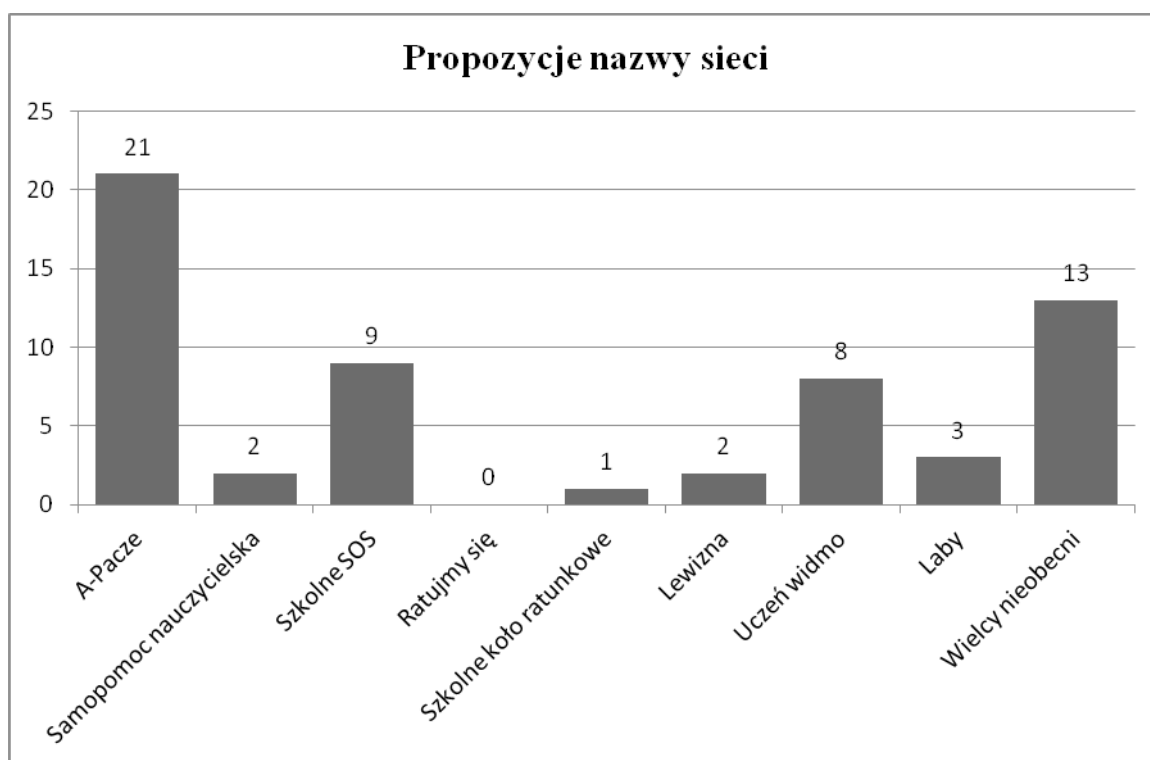
3.2. Analiza diagnozy potrzeb

Najliczniejsza grupa ($M_o=3$) ocenia swoje kompetencje związane z obszarem tematycznym sieci jako wartość średnia. Środkowa wartość ($M_e=3$) podzieliła zbiorowość na dwie części; powyżej i poniżej mamy tyle samo obserwacji.

W ankiecie internetowej uczestników zapytano o nazwę sieci oraz o oczekiwania związane z tematyką bezpośrednich spotkań.

Jak będzie nazywać się nasza sieć dotycząca szkolnej absencji?

Ankiety wypełniono 71 razy (nie było ograniczeń w ilości wskazań). Proponowane nazwy przedstawione są na Wykresie nr 1.

Wykres nr 1. Propozycje nazwy sieci. Źródło: opracowanie własne.

Uczestnicy zaproponowali kilka nazw do wyboru, podchodząc do tego w sposób humorystyczny. Najbardziej spodobała się nazwa „A-Pacze”, jednak ostatecznie nazwa nie przyjęła się.

Propozycje tematyki, która ma być omawiana na spotkaniach:

- Praca i obsługa tablicy interaktywnej;

- Wymiana doświadczenia nt. wykorzystania ciekawego oprogramowania do wspomagania nauki w czasie lekcji informatyki i innych przedmiotów;
- Jak szkoły radzą sobie z absencją uczniów? Jakie stosują metody?
- Próba wypracowania programu przeciwdziałania absencji;
- Stworzenie zarysu programu wspólnego działania z rodzicami uczniów na rzecz poprawy frekwencji na zajęciach szkolnych;
- Jak rozmawiać z uczniem wagarującym?
- Aspekty prawne wykorzystania oprogramowania komputerowego;
- Podstawy programowania stron www;
- Spotkanie w sieci;
- Wymiana doświadczeń – własne pomysły i doświadczenia związane z metodami pracy, które pobudzają twórcze myślenie;
- Nieobecność ucznia w szkole a przepisy prawa;
- Procedury reagowania w sytuacjach zagrożenia w Internecie (stalking itp.);
- Uzależnienie od Internetu;
- Rozwinięcie umiejętności związanych z zarządzaniem pracy sieci współpracy i samokształcenia;
- Psychologia nauczania;
- Scenariusze lekcji – praca w grupach w zależności od typu szkoły;
- Techniki pozwalające przyswoić wiedzę;
- Wyjście do poradni psychologiczno-pedagogicznej;
- Jak zniechęcać uczniów do wagarów;
- Prawo oświatowe w praktyce dyrektora;
- W jaki sposób informować rodziców o nieobecnościach ucznia w szkole;
- Motywowanie uczniów do nauki.

4. Wnioski i rekomendacje

Na podstawie badań można wyciągnąć następujące wnioski:

Sieci to forma kształcenia, która z całą pewnością ma przyszłość. Wymogi zawarte we wspomnianych aktach prawnych wymuszają na instytucjach i nauczycielach korzystanie z tej formy doskonalenia, choć jest to sprzeczne z istotą sieci, która z założenia ma być inicjatywą oddolną. Pomimo tego, że spora część uczestników została oddelegowana do prac w projekcie na zasadzie przymusu, nauczyciele wskazują na zalety uczestniczenia w sieci. Uważają, że tego rodzaju współpraca zwiększa ich kompetencje, daje szansę na kontakt z innymi nauczycielami. Podkreślają integrację środowiska i możliwości wymiany doświadczeń. Twierdzą też, że następuje wzrost umiejętności związanych z głównym tematem sieci, a udział pozwala spojrzeć z innej perspektywy na omawiane zagadnienia. Należy też podkreślić bardzo dobrą atmosferę sprzyjającą wymianie poglądów i doświadczeń.

Jednocześnie na podstawie obserwacji zauważa się bardzo małą świadomość celów projektu i istoty sieciowania w ogóle. Uczestnicy nie do końca wiedzieli, w czym biorą udział. Zabrakło wyczerpujących informacji o projekcie. Często mylili pojęcia, oczekiwali certyfikatów, zaświadczeń, czyli czegoś zupełnie innego, niż zakładał projekt.

Do negatywów należy zaliczyć to, że projekt realizowany był w pośpiechu, a uczestnicy często znaleźli się w nim przypadkowo. Nie zawsze też odpowiadała im narzucona tematyka. Ponadto, co stało się podkreślane, nauczyciele są przeciążeni ilością różnego rodzaju szkoleń. Dyrektorzy zmuszają ich do udziału w wielu różnych projektach, nie pozostaje więc czasu na merytoryczne przygotowanie do zajęć.

Z całą pewnością polska szkoła potrzebuje zmian. Wykorzystanie technologii informacyjnych ma podnosić jakość doskonalenia, zmniejszać też obciążenia biurokratyczne. Dostyc ponury ob-

raz wyłania się jednak z wypowiedzi pedagogów: „Myślenie i kształcenie to dziś ostatnia rzecz, na jaką jest miejsce w szkołach. Głównie realizujemy założenie, planujemy sprawozdania i sprawozdajemy plany, zarządzamy ryzykiem, finansami, chronimy dane osobowe, utrzymujemy maszynę biurokratyczną (Gadacz, 2015).

Konkludując należy uznać, że sieci to dobry pomysł. Wdrożenie wymaga czasu, akcji informacyjnej, odpowiedniego przygotowania i nastawienia uczestników.

5. Bibliografia

1. Elsner, D. (2013). Sieci współpracy i samokształcenia. Teoria i praktyka. Warszawa: Wolters Kluwer.
2. Gadacz, T. (2015). Edukacja w pułapce. Pobrano 15 listopada 2015, z: <http://www.newsweek.pl/edukacja-ksztalcenie-powinno-rozwijac-intelekt-i-rozum,artykuly,369536,1,z.html>
3. Ośrodek Rozwoju Edukacji (2010). Pobrano 20 listopada 2015, z: <http://www.ore.edu.pl/wspieranie>
4. Platforma „Doskonalenie w sieci” (2015). Pobrano 15 listopada 2015, z: <http://www.doskonaleniewsieci.pl>
5. Smyrnova-Trybulska, E. (2013). E-learning & Lifelong Learning. Katowice: Uniwersytet Śląski w Katowicach, Studio Noa.

6. Aneks

Ankieta nr 1

1. Jak są Pana/Pani oczekiwania związane z udziałem się w sieci współpracy i samokształcenia?
2. Jaką oceną oceniasz Pan/Pani swoje kompetencje związane z obszarem tematycznym sieci?
3. Co chciałby Pan/Pani zmienić swojej pracy w związku z zakresem tematycznym sieci?
4. Proszę wymienić zagadnienia, w zakresie których chciałby Pan/Pani zwiększyć swoją wiedzę.
5. Czego chciałby się Pan/Pani nauczyć dzięki udziałowi w sieci współpracy i samokształcenia?
6. Czego oczekuje Pan/Pani od innych uczestników sieci?
7. Jakie są Pana/Pani obawy lub wątpliwości związane z udziałem w sieci współpracy i samokształcenia?

Ankieta nr 2

1. Czy poprzez uczestnictwo w sieci współpracy i samokształcenia zwiększył się Pana/Pani zakres współpracy z nauczycielami/dyrektorami z innych placówek z terenu powiatu cieszyńskiego?
2. Czy udział w sieciach współpracy i samokształcenia spełnił Pana/Pani oczekiwania?
3. Czy po zakończonym udziale w spotkaniach sieci współpracy i samokształcenia zamierza Pan/Pani czynnie uczestniczyć w działaniach prowadzonych na platformie doskonalenie w sieci?
4. Co się Panu/Pani najbardziej podobało w sieciach współpracy i samokształcenia?
5. Co się Panu/Pani nie podobało lub co należałoby zmienić w sieciach współpracy i samokształcenia?